

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2006 SPALIO 21 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 204 (37)

Literatūrinė popietė: „Medicina ir literatūra“

Š.m. spalio 8 d. Lietuvių dailės muziejuje (Lemont, IL.) Lietuvių rašytojų draugija, vadovaujama Stasės Petersonienės, suruošė literatūrinę popietę, pavadintą kiek paradoksaliu pavadinimu — „Medicina ir literatūra“. Popietės metu buvo ne tik supažindinta su trijų lietuvių gydytojų išleistomis knygomis, bet kartu pasigėrėta Antano Lipskio kūrybos paroda, vykusia tose pačiose Dailės muziejaus patalpose.

Literatūrinės popietės „Medicina ir literatūra“ programos atlikėjai su svečiomis. Iš kairės: pianistė Olivija Urbonaitė, sol. Praurimė Ragienė, Aldona Lipskienė, dr. Antanas Lipskis, Danutė Bindokienė, dr. Rimvydas Sidrys, Stasė Petersonienė, dr. Kazys Ambrozaitis, Julija Švabaitė-Gylienė, Vilija Aleksaitė, dr. Jonas Šalna, Janina Šalnienė, dr. Vainis Aleksa, Jūratė Jankauskaitė-Zubinienė. Laimos Apanavičienės nuotrauka

Šis renginys sutraukė ypač daug lankytojų: muziejaus salė buvo pilnutėlaitė ir vyravo tikrai šventiška nuotaika, nes tarp Amerikos lietuvių knygos sutiktuvės jau yra palyginti retas reiškinys, o juo labiau — trijų knygų tuo pačiu metu — dviejų poezijos rinkinių ir vienos keilonių įspūdžių.

Poezijai atstovavo dr. Antanas Lipskis su rinkiniu *Mėlynoji delčia* (2005 m.) ir dr. Jonas Šalna su *Gy-*

venimo veidrodys (2004); prozai — dr. Rimvydas Sidrys su *Lietuvio žvelgia į Orientą* (2005).

Visi trys — medicinos gydytojai, šiuo metu jau pensininkai — bet jiems nesvetimas ir literatūros pasaulis. R. Sidrys bendradarbiauja lietuviškoje spaudoje (rašo ne vien medicinos temomis), yra išleidęs knygą *Akies optika* (1994).

Jonas Šalna taip pat yra lietuviškosios periodikos dažnas bendradarbis, išleidęs tris poezijos rinkinius. Be jau aukščiau paminėto — *Nurimus banga* (1996) ir *Amžinybės juosta* (1999). Jis taip pat skulptorius — iš medžio šaknų ir kitos medžiagos sukūręs nuostabių pavidalų, kurie ne kartą publiką žavėjo Čikagoje ir kitur, o taip pat eksponuojami Švenčionių muziejuje.

Antanas Lipskis — poetas ir dailininkas. Jo kraičio skrynioje penki poezijos rinkiniai: *Kai saulė liepė* (1989), *Rausvo dagio žiedas* (1998), *Žvilgsniai* (1999), *Eilės iš memuarų* (2001) ir jau minėtasis, į kurio sutiktuvės sekmdienį buvo sukviešti svečiai. Jis taip pat ir dailininkas, suruošęs nebe pirmą personalinę kūrinių parodą.

Programos leidinyje A. Lipskis labai šmaikščiai pasisako apie save: „Mama išmokė maldaknygę mylėti, tėvas vyti virvę

ir dalgio plieną kalti. Per lietu, sniegą ar dumblyną pėsčiomis į mokyklą ėjau. O kai palengva tysau aukštyn ir aukštyn, atsidūriau Mažeikiuose, Telšiuose ir pagaliau Kaune medicinos mokslų paragauti...“

Plačiau apie šiuos tris gydytojus, apdovanotus keliais talentais, kalbėjo popietės prelegentai: su A. Lipskiu (tiksliau — jo poezija) supažindino Danutė Bindokienė; apie J. Šalnos kūrybą kalbėjo poetė, rašytoja Julija Švabaitė-Gylienė; R. Sidrio knygą pristatė poetas dr. Vainis Aleksa. Jų pasisakymus spausdiname prie šio reportažo, tad minčių nekartosime.

Kadangi tuo pačiu metu buvo atidaryta ir Antano Lipskio dailės paroda, apie ją turėjęs pasisakyti fotomenininkas Algimantas Kezys nespėjo grįžti iš viešnagės Lietuvoje, todėl tekstą perskaitė rašyt. Audrai Kubieliūtei-Daulienei.

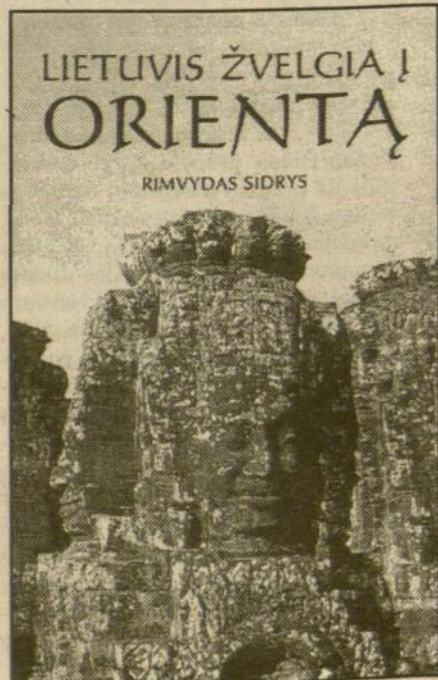
Popietę šiltu žodžiu pradėjo Rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė, o temą „Medicina ir literatūra“ gražiai apipavidalino ir visai popietei „toną davė“ dr. Kazio Ambrozaičio paskaitėlė (ji taip pat čia spausdinama).

Kad klausytojai „pajustų šių kūrėjų dailiojo žodžio skonį“, keletą eilėraščių iš vėliausios ir ankstesniųjų A. Lipskio knygų perskaitė Jūratė Jankauskaitė-Zubinienė, o iš R. Sidrio dienoraščių — vienuolikmetė jo dukraitė Vilija Aleksaitė. J. Šalnos poezijos posmus nuoširdžiai citavo Julija Švabaitė-Gylienė.

„Žodinė“ popietės dalį pabaigoje pajavairino sol. Praurimė Ragienė, akompanuojant pianistei Olivijai Urbonaitei, padainavusi kelias lietuvių kompozitorių dainas.

Visi trys literatūrinės popietės „kaltininkai“ dėkojo Lietuvių rašytojų draugijai, ypač jos pirm. Stasei Petersonienei, už renginio suruošimą, džiaugėsi gausiai susirinkusia publika ir pakvietė dar nesiskirstyti, dar pabendrauti prie vaišių stalo.

D.B.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

- Medicina ir literatūra • Tarp gydytojo ir poeto • Pristatyti šią knygą — maloni užduotis • Jo pūdymai toli gražu netušti • Antano Lipskio naujoji tapyba • „Laumių gijos“ — Menininkų šventė
- Marius Strolia: kai aš tapau, man niekad nebūna liūdna
- Jonas Šalna — eilėraščiai • Antanas Lipskis — eilėraščiai

Medicina ir literatūra

KAZYS AMBROZAITIS

Tai neįprasta, netikėta ir net keistoka tema, todėl visų pirma turime susitarti dėl sąvokų. Žmogus, kas jis bebūtų, yra sociali būtybė. Jis nori perduoti savo mintį, savo idėjas kitam. Nesvarbu, ar kas klausio, ar ne. Savo minčiai perduoti žmogus ieško būdų — žodžiu, raštu, teptuku, šokių, muzika... Noras suvokti, kad gydytojas nėra tik „receptų“ rašytojas, o medicina siejama tik su skausmu, skatina gydytoją savo sielos gelmes atskleisti menine kūryba.

Kas yra medicina? Tai kova su mirtimi. Kas yra liga? Pagal filosofą Antaną Maceiną — tai žmogiško buvimo riba. Ją peržengęs, žmogus atsiranda mirties globoje. Tad medicina kartais gali būti ir mirties nugalėtoja, tačiau tik laikinai... Medicina yra ir mokslas, ir menas, ir kūryba.

O kas yra gydytojas? Jei gyvenimas, pagal krikščioniškąją etiką, yra laikomas didžiausia prigimtaja vertybe, tai medicina pašaukia žmogų tapti gydytoju, kuris yra tarpininkas tarp tos vertybės ir paciento, apimto ligos. Būti gydytoju, pagal dr. J. Girnių, reikia turėti šaltą akį ir šiltą širdį. Kad suprastų savo pacientą, gydy-

tojas turi nuolatos būti tarp žmonių — jam reikia būti visuomenininku.

Gydytojo praktika yra sėkmingesnė, jeigu jis turi ir kitą pašaukimą: savo laisvalaikį skiria menui, literatūrai, visuomeninei veiklai. Visa tai panaikina atsakomybės sukurta įtampą, padeda pasiruošti naujam darbo dienai.

Karo metai daugelį privertė studijuoti mediciną, nes kito pasirinkimo nebuvo. Šiandien malonu prisiminti savo bendraklasius iš Lietuvos. Kaune gyvenau ant kalno Trakų gatvėje, o pakalnėje, toje pačioje gatvėje, turėjo kambarį ir studentas Antanas Lipskis. Eidamas į paskaitas, jį aplankydavau. Rasdavau prie mažo stalo su atversta stora operatyvinės chirurgijos ar anatomijos knyga, bet šalia laikė ir piešimo sąsiuvinį, pilną įvairių škiečių, kuriems jis taip pat skirdavo daug laiko. Kai po daugelio metų susitikdavome Floridoje, vaikščiojant pajūriu, Antanas daržai nutraukdavo pokalbį ir man rodydavo pliažę kažkokias linijas su atitinkamomis spalvomis, sudarančiomis mistines figūras. Aš sakydavau, kad tų spalvų ir linijų nematau... Grįžtant į viešbutį, jis dar sustodavo prie tokios būdelės, kur laikė savo dažus, popierių, ir teptuku įamžindavo naujus vaizdinius. Pasirodo, kad savo sielos vaizdinius bei jausmus Antanas

Lipskis įamžindavo ir poezija, kuri iki šiol jau išleista penkiomis knygomis.

Kai kartais tekdamas viename Kanados ežere žvejoti su dr. Jonu Šalna, pastebėdavau, kad jis kartėmis patyliukais su savim kalbą, visą dėmesį sukaupęs ne į meškėrę, bet į kitą valties pusę. Klausiu: Ką ten matai? „Nagi seku tą plūdę, kai išgriebsiu, iš jos bus fantastiška undinė“. Vėliau tą „undinę“ teko aplankyti dr. Šalnos skulptūrų muziejuje. Tuomet dar nežinojau, kad Jonas Šalna ne tik skulptorius, bet ir poetas...

Bendraklasis Rimvydas Sidrys viskuo domėjosi. Paskaitų metu vis rasdavo ką profesorių paklausti. Savo profesijoje jis ilgiausiai už mus išsilaikė, nors žinojome, kad ypač daug keliauja. Visus nustebino, kad keliaudamas užrašų knygelėje pasižymėdavo viską, ką tik jo akis ir ranka tose kelionėse palietė. Iš tų kelionių ir gimė knyga *Lietuvis žvelgia į Orientą*.

Nors čia kalbame tik apie tris lietuvių gydytojus — kūrėjus, bet jų yra nepalyginamai daugiau. Pvz., dr. Audrius Plioplys, neurologas, savo minties signalą išreiškia spalvomis ir medžiagos struktūros formomis, kurias mato mikroskopo padidintame, spalvotame smegenų audinių raizginyje. Jo ypatinga meno rūšis yra žinoma ir

amerikiečiams, ir lietuviams, nes dažnai eksponuojama įvairiose parodose.

Kitas pavyzdys yra dr. Jonas Adomavičius — gydytojas, filantropas, dvylikos knygų ir nesuskaitomos daugybės straipsnių sveikatos patarimais autorius. Tai nauja literatūros šaka, vadinama didaktine medicina, nes dr. Adomavičiaus patarimai pagrįsti morale.

Gydytojai — Antanas Lipskis, Jonas Šalna, Rimvydas Sidrys (ir kiti, čia paminėti ar nepaminėti) yra daugialypės asmenybės, supylusios žymų įnašą į lietuvių tautos kultūrinių vertybių aruodą. ♦

Tarp gydytojo ir poeto

JULIJA ŠVABAITĖ-GYLIENĖ

Menininką Joną Šalną pirmiausia pažinau kaip medžio skulptorių. Mano namuose ant mažo staliuko stovi nedidelė medžio skulptūrėlė — „Dirigentas“. Tai Jono Šalnos kūrinys. Žiūri tas maestro diriguodamas į mane, o kai būnu visai arti, tarytum jaučiu jo žvilgsnį ir lyg girdžiu dirigentui pritariantį jo gyvenimo draugės Janinos dainą.

Bandau galvoti, koks gi ryšys tarp gydytojo ir poezijos? Gydydamas žmogų, daktaras rūpinasi jo kūno ir dvasios sveikata. Gulio ligonis su savo skausmais, laukia kiekvieno daktaro žodžio ir judesio, o čia, gydytojo mintyse, tik ką užgimęs eilėraštis; kaip ir kada jį pabaigti? Ir pagalvoju tada, kaip jis visa tai turėtų suderinti? Lietuvoje taipgi yra gydytojų poetų. Jie ten išleidę poezijos almanachą *Skrenda paukštė baltaplunksnė*.

Jonas Šalna ne tik skulptorius, poetas, bet ir žurnalistas. Jo straipsnių galima rasti ir *Drauge*, *Florida* — *Palm Beach Post*, *Tėviškės žiburiose* ir kitur. Kai 1987 metais aplankėme Wisconsin valstijoje Jo-

no ir Janinos Šalnų sodybą, radome prie namų koplytstulpį — Rūpintojėlį, o viduje įdomių jo darbų. Lauke, tarp krūmų, pamaciau ir tris laukinius blizgančiomis plunksnomis kalakutus. Pagalvojau, kaip meniškai jie išdrožti... Priėjau arčiau, o jie nuo manęs pabėgo, nuskrido...

Aplankėme tada ir netoli J. ir J. Šalnų namų Portage miestelį. Ten jų sūnus, nusipirkęs buvusią seną „Christian Science“ bažnytelę, įsirengė advokato kabinetą, o antrame aukšte — savo tėvo Jono skulptūrų muziejų.

Niekada neužmiršiu didelės, iš ažuolo išdrožtos Vytauto Didžiojo skulptūros! Vytautas Didysis, kaip žinome iš istorijos, buvo žemaūgis. O va, ten, kai šalia atsistoja aukštokas Jonas Šalna, Vytautas Didysis jau gerokai paūgėjęs... Pasirodo, skulptorius, norėdamas garsų Vytautą paaugštinti, uždėjo jam ant galvos didelę, sunkią karūną.

Stebėjau, kur menininkas randa savo kūriniams medžiagą? O jis pasakoja, kad medžio šaknų, ataugų, išplaukų, ilgai gulėjusių vandenyje, ieško paežerėse, paplūdimiuose. Galima įsivaizduoti, koks tai kruopštus darbas jas išdžiovinti, paruošti drožinėjimui. O ką jau kalbėti apie darbus iš ažuolo, — juk reikia didelės jėgos ir raumenų...

Janina Šalnienė, poetė, rašytoja Julija Švabaitė-Gylienė ir dr. Jonas Šalna, poezijos rinkinio *Gyvenimo veidrodys* autoriaus. Laimos Apanavičienės nuotrauka

Tos šaknys surinktos iš Wisconsin, Michigan, Colorado, Florida, Šiaurės Vakarų, Kanados, Alabama, kur gyvena ir kitas jų sūnus — gydytojas.

Taip gimė „Jūratė“ ir kitos undinės, ypač labai išraiškinga „Vargdienė mergaitė“, „Trys kryžiai“, „Pasibučiavimas“, „Rūpintojėlis“, „Didžiulė meška“ ir daug kitų.

Menininkas jau yra su savo darbais dalyvavęs parodose Čikagoje, Detroito, Floridoje ir kitur. Daugumą skulptūrų jis yra padovanojęs savo gimtinei Vilniaus kraštui. Švenčionyse, Našios muziejuje šalia kitų yra ir Jono Šalnos skulptūros.

Jonas — Vilniaus krašto vaikas, gimęs ir augęs lenkų okupacijos metais. Mokėsi Vilniaus Vytauto Di-

džio gimnazijoje.

Įkvėptas artimo ryšio su gamta, Jonas Šalna pradėjo kurti eilėraščius. Iš pradžių niekam jų nerodė, o vėliau, prieš maždaug dešimtį metų, pradėjo dalyvauti spaudoje. Jo giliai išmąstytos mintys, lemties likimo metai, kosmoso giluma, gyvenimas ant smėlio briaunos, motinos, tėvo, ypač gyvas ir jautrus senelės portretas, filosofiniai svarstymai, anų laikų tėviškės išgyvenimai atsispindi jo trijose knygose: *Nurimus banga* — 1996; *Amžinybės juosta* — 1999; *Gyvenimo veidrodys* — 2004.

Jo poezijoje gali jausti, kad poeto banga dar nenurimusi, kad gyvenimo veidrodis dar daug naujų idėjų. Brandžiose metuose naujų išgyvenimų, išpažinčių — nebūtinai skubė-

jimo į amžiną tylą, o nuoširdaus pasikalbėjimo su Dievu...

Jonas Šalna ruošia naują knygą, — kaip jis pats minėjo — lyg tai būtų dienoraštiniai patyrimai apie vaikystės dienas lenkų okupacijoje. Man mintin įstrigo kai kurie eilėraščiai, pvz., kaip bijodamas vilkų po pamokų paliktas nubaustas mokinukas turi tamsoje per mišką vienas grįžti namo... Taip pat labai jautrus eilėraštukas apie tai, kai tas mokinukas bijo paklausti tėvo, ar nemirs jo mylima mama...

Vis dėlto labai linkėčiau Jonui Šalnai rašyti dienoraštinį atsiminimų romaną, su visokiais vaikystės ir jaunystės nuotykiiais (žinoma ir meilės...), o ypač okupacijos metų skausmais ir laisvės troškimais. Taip pat ir apie patirtį gydytojuojant, nes tikrai ta tema mūsų literatūroje dar nėra daug nagrinėta. ♦

JONAS ŠALNA TĖVAI

Glaudumas tėvo
Prisegdavo mane
Prie savo širdies,
Pririšdavo žodžiais
Ir dieną ir naktį.
Kartais iškeldavo mane
Virš savo galvos
Išmesdavo į orą
Ir klykiantį pagaudavo
Savo rankom nuo
darbų
Suvargusiom ir
kietom.

Kartą naktį girdėjau
Dejuojantį tėvą.
Bijojau pribėgti prie jo
Ir paklausti ar mirs?
Kaip tyčia tuo laiku
Susirgo mama.
Ją išvežė iš namų,
Klausiau visų
Ar kas nors atsitiks?
Dar ilgai po to prašiau
tėvų,
Kad nesirgtų abudu
kartu.

Tėvai buvo visą laiką
geri
Ir nesirgo daugiau.
Mama ir tėtė dažnokai
Pabardavo negailestingai
Ir išmyluodavo dažnai
Lyg aš būčiau vaikas.

Iš baigiamos ruošti knygos.

Dr. Rimvydas Sidrys, knygos *Lietuvis žvelgia į Orientą* autorius, savo vaikų, žentų, marčių ir vaikaitių, apsilankiusių literatūrinėje popietėje, būryje.

Pristatyti šią knygą — maloni užduotis

VAINIS ALEKSA

Pristatyti dr. Rimvydo Sidrio knygą *Lietuvis žvelgia į Orientą*, yra man maloni užduotis. Šią knygą daugiausia rekomenduoja skaitytojų nuomonė — ne tik tų, kurie patys išgyveno priverstinę emigraciją į Vakarus, ar kurie aplankė Kiniją, Vietnamą, Balį, ar net tų, kurie, kaip dr. Sidrys, studijavo Lietuvoje Antrojo pasaulinio karo pradžioje ir turėjo klausytis komunistų statytinių profesorių, nuobodžiai skaitančių paskaitas apie dialektinį marksizmą.

Ši knyga ir tiems, kurie savo patirtis atpažins dr. Sidrio apybraižose, ir jaunesniems skaitytojams, kurie gali geriau susipažinti su tuo ypatingu Europos kultūros bei istorijos laikotarpiu — Lietuvos žmogaus išėjimu į pasaulį, ir to žmogaus pastangomis atrasti save naujoje aplinkoje. Štai kaip dr. Sidrys save pristato knygos pradžioje:

„Tame nežymiam pietų Vokietijos miestelyje tūnojo nežymus studentėlis, kurį užmiršo didieji įvykiai. Buvau tik mažytis šapelis, užkliuvęs pakrantės karkluose ir dar neįtrauktas į tą šniokščiantį ir putojantį kruviną krioklį, nešantį pražūtin tūkstančius gyvybių...“ (28 psl.)

Šioje ištraukoje ir slepiasi atsakymas į klausimą, kas yra geri memuarai.

Geriausieji memuarai, nors parašyti žymių žmonių, nesiekia vien tik aprašyti asmens pasiekimų. Geras prisiminimų rašytojas blaiviai ir kukliai žvelgia į gyvenimo slinktį, net pačiuose blogiausiuose reiškiniuose atsidamas džiaugsmo, neslėpdamas savo klaidų ir silpnybių. Autoriaus „Aš“ geruose memuaruose yra ne centras, o prizmė, per kurią mes patys geriau suprantame savo gyvenimą. Be to, geri memuarai mus taip pat supažindina su pasakotoju, ne kaip pranašesniu už kitus, bet kaip bendrakeleiviu gyvenimo kelionėse. Jo charakterio ir minties gelmės nepabrėžiamos, bet pro tarpiais sušvinta, kol mūsų dėmesys nukreipiamas kitur — ar į kalnų vaizdą Vokietijoje, ar užuojautą gi-

dei, kuri išgyveno Khmer Rouge siautėjimus.

Knygoje *Lietuvis žvelgia į Orientą* jaučiama harmonija tarp įvykių, išgyvenimų ir pasakotojo. Vienas svarbiausių tos harmonijos šaltinių yra trumpi ir švelnūs Lietuvos prisiminimai, kuriuos dr. Sidrys įpina tarp savo kelionių po pasaulį:

„Kas įkvepia meilę žalčiams tokiose skirtingose tautose, kaip baliečiai ir lietuviai? Ar tai todėl, kad žaltys yra neplėšrus ir nekenksmingas, nors turi jis piktosios gyvatės pavidalą? Žaltys žiūrėjo į mane mažom akutėm, nemirkčiodamas, aš žiūrėjau į jį, o mintys nešė mane į Lietuvos

senovę“. (214 p.)

Skaitydami šią knygą niekad nepamirštame, kad į pasaulį žvelgiame pro autoriaus, užauginto nepriklausomoje Lietuvoje, akis. Neša jis tą Lietuvą, kaip sugautą paukščiuką, per konfliktų sujauktą XX amžių.

Lietuvis žvelgia į Orientą yra tik nedidelė dr. Rimvydo Sidrio raštų dalis. Visą gyvenimą jis rašė (ir tebe-rašo) kasdieninius dienoraščius. O tas rašymas yra geriausia rašytojo mokykla, kurios įtaką randame kiekviename šios knygos puslapyje: ir minčių dėstymo, ir jausmų perteikimo, ir pasakojimo atžvilgiu. ♦

ANTANAS LIPSKIS

PALIKIMAS

Gimiau su ankstyvu pavasariu,
dėl džiaugsmo vasaros,
dėl speigų žiemos...
ir nežinojau:
ar tai dovana, ar likimas..?

Per dienas —
visa išbyrėjo.
Liko tik rudeny,
kuriuos, tartum palikimą,
sudėjau į pašventintas skrynias
ir užkasiau po žeme...

Sunkios liūtys
išrausė mano likimus
ir žaidimo metus —
išbarstė
po žemės smiltynus...

Esu ruduo ir skubu
dovanoti save —
iškirstai pavasario giriai...

Mėlynoji delčia

Jo pūdymai toli gražu netušti

DANUTĖ BINDOKIENĖ

Ir ta delčia / jau priartėjus, / ir pūdymai tušti... / Anapus niekas gi nesėja...

Taip skundžiasi poetas, dailininkas Antanas Lipskis viename savo naujausios knygos *Mėlynoji delčia* eilėraštyje. Tačiau be reikalo! Jo „pūdymai“ toli gražu nėra tušti, nes juose ne tik pasėta, bet jau išdygo ir užaugo brandi kūryba: tiek poezija, tiek dailė.

Mėlynoji delčia — penktasis A. Lipskio poezijos rinkinys, išleistas Čikagoje. Nors knygos gimtadienis pažymėtas besibaigiančių 2005 metų data, tačiau rinkinys pasiekė skaitytojus jau šių metų pradžioje, o jo sutiktuvės įvyko spalio 8 d. Lietuvių dailės muziejuje, Čikagos pašonėje.

Kiti A. Lipskio poezijos rinkiniai: *Kai saulė liepė* (1989); *Rausvo dagio žiedas* (1998), *Žvilgsniai* (1999), *Eilės iš memuarų* (2001). Poetas pripažįsta, kad net pats neatsimena, kuomet pradėjo kurti poeziją, bet tai buvo „eilės sau“, laukiančios patogios progos prabilti į skaitytojus. Toji proga atsirado, kai Antanas Lipskis, kurio „praktiška“ profesija buvo gydytojas, pagaliau nusivilkio baltą chalata, užvėrė kabineto duris ir peržengė „kito gyvenimo“ slenkstį.

*Kai savęs nepažinau,
dar plasnojant mažyčiais
sparnais,
vaikiškas eiles rašiau...
Nei pranciškai, nei agnietės —
manęs nesuprato...
Atrodo:
trūko maldos ir tiesos,
ir Magdalenos ašarų lašo...
„Gyvenimo sapnas“*

Tad nereikia stebėtis, kad Antano Lipskio poezija — jau subrendusio asmens kūryba. Asmens, nukeliavusio netrumpą kelią, sutikusio tame kelyje ir džiaugsmo, ir liudėsio, ir pagaliau išdrįsusio praverti giliausių savo sielos kertelių duris visiems, kas tik jo eiles skaitys. Iš visų žodinės kūrybos žanrų poezija yra intymiausia sielos kalba. Ji viską atidengia, net ir tai, ką autorius nedrįstų viešai atskleisti.

Visgi būtų klaidinga sakyti, kad tai poezija, nepajėgianti išsiveržti iš tradicinių rimų ir ritmų. Skaitant Antano Lipskio kūrybą, tiesiog neįma-

Š.m. spalio 8 d. Lietuvių dailės muziejuje įvykusios literatūrinės popietės metu. Iš kairės: popietę ruošusios Lietuvių rašytojų draugijos pirm. Stasė Petersonienė, dail. Nijolė Šaltenytė, Aldona Lipskienė ir dr. Antanas Lipskis, knygos *Mėlynoji delčia* autorius. Laimos Apanavičienės nuotrauka

noma atspėti: ar jos autorius jaunas, kupinas ateities svajonių, ar jo žingsniai jau krypsta saulėlydin. Nors ši poezija jautri ir jaudinanti, bet jokių būdu „nepersaldyta“ sentimentais ar atodūsiomis. Joje autorius visgi neišvengia švelnios nostalgijos, rudeniškos melancholijos, tarytum atliepiančios pavadinimo suteiktą atspalvį delčiai — ji būtent mėlynoji. Amerikiečiai pažįsta „mėlyną mėnulį“ (Blue Moon), nors jo retkartinis pasirodymas nesiejamas su liūdna nuotaika. A. Lipskio poezija taip pat nėra liūdna, bet joje dažnai pasigirsta minorinė gaida:

*Tuščias tas mano turinys:
nei gramso, nei drachmos —
nesudarys...
Kai parduos vieną —
nupirks kitą,
ar išmainys
į turinio kraštą,
kuris prilaiko vinis,*

*kad proto dėžė nesubyretų...
160 psl.*

Antano Lipskio kūryba yra savita. Jis — didžiųjų dalimi — atsisako tradicinio eiliavimo, nors vienur kitur tas eiliavimas — tarytum atsitiktinai — pasirodo. Jeigu reikėtų A. Lipskį lyginti su kuriuo kitu lietuvių poetu, galbūt reikėtų paminėti Kazį Bradūną, ypač jo vėliausią kūrybą. Lipskio eilėraščiuose retkarčiais taip pat suskamba „bradūniška“ nuotaika arba žodžiai, „išsirikiavę į posmelius“ savitomis gretomis.

Beje, šis, kaip ir kiti, Antano Lipskio poezijos rinkiniai, iliustruotas jo piešiniais. Verta pastebėti, kad tos iliustracijos, nors elegantiškos, kruopščiai atliktos, taip pat dvelkia „melsva melancholija“: nei vieno žmogaus veide nešvysteli šypsenos užuomina, net klounas, net muzikantas, net žaidžiantys vaikai negali išsivaduoti iš tos pernelyg rimtos nuotaikos.

Mėlynoji delčia padalinta į keletą skyrių: „Bus diena — šviesioji saulės pusė“; „Nakties tamsybių pokalbiai“; „Ieškojimas savęs tarp kitų“; „Anapus mirties elegijos vartų“. Taip pat pateiktas iliustracijų turinys: „Mėlynoji delčia“, „Poezijos skaitytojas“, „Bevardžio turgaus aikštėje“, „Prie teatro vartų“, „Naktis“, „Mažam vaikų teatre“, „Kūčių naktį“, „Mūza“, „Viena diena mokykloje“, „Miško aidai“, „Jutau tavo žiaurią angį“, „Mano sienų dvasios“, „Palaimintas išdidumas“, „Vilnius“, „Lacrima“, „Pavasaris Lietuvoje“. — Iliustracijos nespaltvotos, nors aplankas, kaip ir pridera knygos pavadinimui, prabyla į skaitytoją melsvais ir pilkais atspalviais.

Reikia tikėti — ir linkėti — kad tai nebus paskutinis Antano Lipskio poezijos rinkinys, juo labiau prisiminus jo vieną po kitos pasirodžiusias knygas, kuomet gydytojas tapo vien poetu ir dailininku. Galbūt Antano Lipskio žodinė kūryba taikliai apibūdina jo vėliausios knygos aplanką įrašytas paragrafas: „Antano Lipskio poezija jokių būdu nėra 'pensininko kūryba'. Joje atsispindi jaunatviški polėkiai, vykusiai suniveliaję tradicinius poezijos motyvus su modernios kūrybos atspalviais“.

* * *

Antanas Lipskis. *Mėlynoji delčia*. Eilėraščiai. Aplankas ir iliustracijos Antano Lipskio. Paruošė Jonas Kuprys. Spaudė *Draugo* spaustuvė Čikagoje. 171 psl., tiražas 500 egz. Galima įsigyti ir *Draugo* knygynėlyje. ♦

ANTANAS LIPSKIS

TU IR AŠ

Mieloji,
tu man dienovidžių kaitra,
jūrų išprausti koralai...

Aš tau —
prie statomo tilto
dar neužaugęs akmuo...

Tavo dvasios jėga —
suriš abu
ir užmigsim upėje
prie neužbaigto tilto...

Tave išveš
žilvičių sidabriniai laivai,
mane — žemaičių vežėčios...

PASLAPTIS

Nežinosi, negirdėsi, nepaliesi,
tiek daug nežinomų daiktų.
Vargas sudėjo lobius į klėtį,
duris užrakino skausmu...

Ėjo išėjo, o sugrįžti sunku...
Kai likimas tylėjo... melavo,
kai griovė stiprybių namus —
laikas jau gydė liūdėsį savo...

Už koplytėlių rūpesčiai žydi...
Negi paslaptis —
sunkesnė už prarastą viltį,
kurios taip ieško mirtis?

Mėlynoji delčia

Dail. Antano Lipskio naująją tapybą būtų galima iš dalies sugretinti su XX šimtmečio klestėjusiomis meno srovėmis: kubizmu („Iliuzija“), simbolizmu („Kai jėga nugalė laiką“), ekspresionizmu („Sesutė Šatrija“), impresionizmu („Vaikystė“), fovizmu („Natiurmortas“, „Irisai“). Tai sakydamas, nenoriu priskirti šio kūrėjo darbų „nusižiūrėjimo“ kategorijai. Dail. Lipskis yra savarankiškas, savo kūryboje perdėm autentiškas. Dirba, kas glūdi jo sąmonėje, o gal ir pasąmonėje. Aišku, žavisi ir meistrų darbais, ypač Matisso. Tiesa, kad jo technika šiek tiek atspindi minėtų „izmų“ brąžą, bet tai nereiškia, kad jis jį akiai kopijuotų, paaugdamas savarankiškumą bei autentiškumą.

Lipskio stilistika pasižymi štrichų neužbaigtumu, spontaniškumu bei impulsyvumu. Neieško pažodinio tikslumo („Rūpesčio dvasia“), svarbu sukurti idėjos ar nuotaikos išraišką, pvz., judesio („Vilniaus fragmentai“). Koloristas lieka pridengtas, nėra ryškių juodų spalvų („Prie jūros“). Naudoja tik tris pagrindines spalvas – raudoną, geltoną ir mėlyną. Iš šių trijų išgaunama ištisa spalvų vaivorykštė su savo niuansuotais atspalviais. Dailininkas mėgsta spalvų potėpius švelninti, vengia stiprių kontrastų, ar šešėliavimų. Net ir kubizmo technika sukurti vaizdiniai bei spalvinių plotų sugretinimai žiūrovo nešokiruoja griežtai apibrėžtais kontūrais ar aštriais prieštarų koloritų deriniais. Spalviniai perėjimai – pridengti, švelnūs, malonūs. Tamsiai ruda, beveik juoda, vartojama akcentams išryškinti, ypač pabrėžiant portretų akis. Lipskio tapytų modelių juodos akys slepia asmenybės gelmę („Moteris“).

Antrojoje parodos dalyje – akrilo technika ant popieriaus atlikti darbai. Dažų

koloritas unikalus ta prasme, kad spalviniai niuansai susideda iš dviejų permatomų dažų sluoksnių. Išgaunamas ne maišytų, bet permatomų atspalvių derinys („Muzikos aidai“, „Vilties trikampis“, „Tyliają naktį“). Persišviečiančios spalvos sukuria naują spalvingumo identitetą, autoriaus pavadintą spalvų vibracija („Šokėja“ – jos suknelės – vien judesys – spalvų margumynas).

Tematikos požiūriu Lipskio darbai skirstomi į neutralius ir simbolinius. Neutralieji – tai tie, kuriuose paveikslų kompozicija bei dizainas vyrauja, tematika tarnauja. Simboliniai – turintys ne vien simbolių gausą, bet ir įpintą ryškiai pamokančią idėją. „Gyvenimo kryžkelė“ vaizduoja ne vien paprastus kryžkelius, o ir triuškinančius pasimetimus gyvenime. „Saulės užtemime“ slypi užuomina apie „gerą“ mergaitę, kuri tapo „negera“. „Mano raudonoji lapė“ vaizduoja išsigandusius paukščius, bėgančius nuo tos raudonosios (suprask: blogybės) lapės.

Ši paroda – tai naujas tarpsnis dail. Lipskio kūryboje. Savo pirmojoje, vykusioje Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, 1970 metais, autorius nebandė spręsti kokių nors socialinių problemų. To laikotarpio paveikslai buvo ramūs peizažai, kvepiančios gėlės, natiurmortai. Antrojoje, vykusioje 1989 metais, pradeda rodytis žmogaus įvairios gyvenimo situacijos. Dabartinėje žengtas žingsnis tolyn – pagilinta tematika, pajvairinta technika.

A. Lipskio iliustracija iš knygos *Mėlynoji delčia*.

A. Lipskio iliustracija iš knygos *Mėlynoji delčia*.

ALGIMANTAS KEZYS

ANTANAS LIPSKIS LIETUS VILNIUJE

Lijo lietus Vilniuje:
prie Katedros,
prie Gedimino pilies,
prie Šv. Onos...
Prie senamiesčio gatvės siauros...
Lijo lietus.

Lijo smulkus lietus Vilniuje.
Lijo žodžiai šilti seserėčios
ir krito lašai
nuo išdidumo skėčio —
plačiame Vilniuje.

Lijo lietus nuo vienos kalvos
iki kitos.
Nuo vieno šimtmečio iki kito,
kur gyvena senovė,
supylusi kalnus tiesos...

Bus liūdna
kai sustos lijęs lietus
Vilniuje,
kai sugrįš tikrovė —
sausesnė už kasdienybę.

Mėlynoji delčia

„Laumių gijos” — menininkių šventė

Dailininkės Nijolės Palubinskienės kūrinių paroda.

Aldonos Stempužienės kompaktinės plokštelės „Pasakų sakalas” pristatymas 2006 m. spalio 28–29 d.

Dievo Motinos Nuolatinės Pagalbos auditorijoje: 18022 Neff Rd., Cleveland, OH 44119 6 v. v. Rengia Korp! Giedra.

Dail. Nijolė Palubinskienė.

Nijolė Palubinskienė

Bendraujant su dailininke, niekad neišgirsi apie jos pasiekimus meno pasaulyje. Norint gauti žinių šiam straipsniui, reikėjo daug pastangų, kol pagaliau Nijolė ištuštino stalčius ir pažėrė ant stalo svarbius popierius — parodų programas bei įvertinimus. Teko pasirinkti tik dalį jų, nes visiems darbams aprašyti reiktų didelės knygos.

Nijolė Palubinskienė gimė Žuklijuose, Paežerių valsčiuje, Šakių apskrityje. Karo bangos visą šeimą nubloškė į Vokietiją. Hanau stovykloje ji lankė lietuvių gimnaziją, kurią baigė jau Amerikoje, Cleveland, OH, 1950 metais.

1955 m. ji baigė Cleveland meno institutą, kur studijavo tapybą ir grafiką. Nors tapyba buvo pasirinktoji sritis, bet grafika jai buvo artimesnė. Ji prisimena žymaus dailininko Telesforo Valiaus paskatinančius žodžius: „grafika — tai meno poezija”. Jis tai pasakė po Nijolės Palubinskienės parodos Toronte 1970 metais.

Suglaustai išvardinsim jos darbų statistinius duomenis. 10 individualių parodų:

Toronto 1970 m.; Chicago — 1972; Detroit — 1975; New York — 1976; Cleveland — 1976, 1983, 2006; Kennebunkport — 1977; Washington, DC 1979; Manchester — 1982.

Nijolė Palubinskienė su savo kūriniais yra dalyvavusi daugiau kaip šimte grupinių parodų, daugiausia tarp amerikiečių. Įvairios dviejų, trijų asmenų, su kvietimais ir komisijų įvertinimais. Minėsim dalį svarbesnių:

May Show, Cleveland Museum Of Art — septyniose parodose;
All Ohio Show — Canton Art Museum, Canton, OH;
Ohio Printmakers, Baldwin Wallace College, Cleveland, OH;
Ohio Artists and Craftsman, Masillon, OH;
Cleveland Artists — Hiram College, Hiram, OH;
Boston Printmakers, North American Print Exhibition — De Cordova Museum, Lincoln, MA;
Bradley University, National Print and Drawing Exhibition, Peoria, IL;
Religious Show, Fordham University, New York;
Three Printmakers, Aurora, OH;
Fava Gallery, Oberlin College, Oberlin, OH;
Cleveland Artists, JCC, Cleveland, OH;
Pentagon Gallery, Cleveland, OH;

Philadelphia, Pennsylvania;
Erie College, Erie, OH;
Willoughby Fine Arts Center, Cleveland, OH;
Cleveland Institute Of Art Alumni Exhibition ir t.t.

1990–1991 metais Nijolės Palubinskienės meno darbai buvo įvertinti Ohio Arts Council. Jai paskirta dešimties tūkstančių dolerių premija. 1982 metais Ohio Lietuvių gydytojų draugija jai skyrė vieno tūkstančio dol. kultūrinę premiją.

Savo kūryboje Nijolė Palubinskienė naudoja medžio raizinių, lino raizinių, oforto, monotipijos technikas. Reikšmingi medžio raizinių ciklai: „Pajūris”, ofortų — „Dainava”, „Žmogus parke”. Monotipai: „Psalmės”, „Allegheny kalnai”, „Parkai”, „Panoramos”. Nemuno krantų „Panoramos” dailininkė sutiko panaudoti Aldonos Stempužienės kompaktinės plokštelės „Pasakų sakalas” viršeliui. Dėl to ir kilo šis bendravimas. Abi menininkės augo prie Nemuno krantų. Viena Suvalkijos, kita Žemaitijos pusėje. Jas jungia bendri to krašto gamtos prisiminimai, pasakos apie darbščias Nemuno laumes ir panemuniais skraidančius sakalus.

Aldona Stempužis: „Likimo keliai”. Nežinomas mecosopranas.

Kompaktinės plokštelės viršelyje „Arias” (išleista Legacy Collections, galima gauti internete), šypsosi labai graži šviesiaplaukė, kurios pasiklausius, išgirsti nuostabų, netikėtą malonumą. Tikslus, lyriškas, tvirtai pastatytas moteriškas balsas perduoda itališkai, prancūziškai ir lietuviškai įdainuotas arijas, kurios palieka didelį ispūdį. Ispūdis tampa dar stipresnis, kai paskaitai smulkiomis raidėmis išspausdintą anglišką ir lietuvišką tekstą. Čia išryškėja iš jaunų dienų susiformavęs dainininkės likimas, kuris sujaudina širdį. „Arias” yra arijų rinkinys, kuris buvo įgrotas su Stuttgart simfoniniu orkestru, diriguojant Dariui Lapinskui. Įrašas truko vos šešias valandas, gyvai, energingai, tartum koncerte, vos tik su keletu pataisymų.

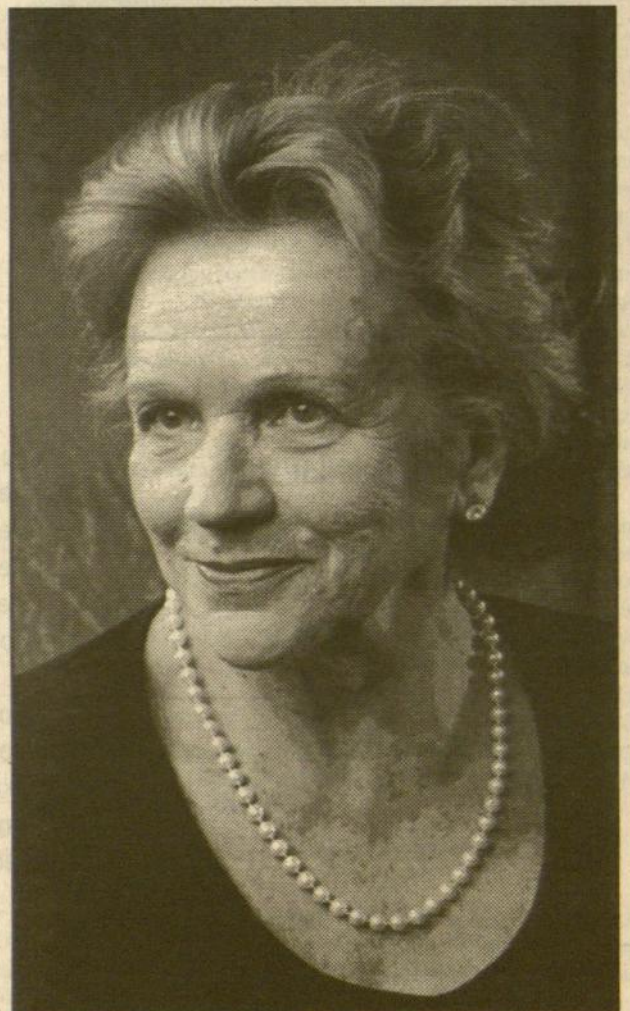
Dainininkė Aldona Stempužienė gimė 1926 m. gegužės mėn. mažame Skirsnemunės miestelyje. Vėliau gyveno Jurbarkė. Jai teko susipažinti su liaudies folkloru,

Lietuvoje dainuodavo, tradiciniuose choruose. Kartą tėvas nuvežė į Kauną, kur ji pirmą kartą pamatė operą „Pikų dama”. Tai ir buvo jos meilės operai pradžia. 1940 m. Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvą. Tėvas, mokytojas, buvo suimtas ir vėliau išvežtas į Sibirą. Gyvenimas labai pasunkėjo, šeima turėjo grįžti į Skirsnemunę. Aldoną priglaudė ir ėmė globoti kita šeima, kad ji galėtų lankyti gimnaziją. Kai Aldonos šeima sužinojo, kad ir ją ketinama deportuoti į Sibirą, likimas viską pakeitė — prasidėjo karas tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos (1941 m.) Vokiečių kariuomenė pradėjo savo invaziją į Sovietų Sąjungą per Lietuvą. Nebuvo lengva ir vokiečių okupacijos metais.

Kai 1944 m. sovietai vėl artėjo prie Lietuvos sienų, Aldona, jos sesuo, brolis ir motina galvotrukiais išskubėjo Vokietijos link, gelbėdamiesi nuo likimo gulage. Aldona savo jaunystę praleido pabėgėlių stovyklose netoli Bremen. Atsirado proga iš stovyklos ištrukti — ji įstojo į folkloro ansamblį „Čiurlionis”, kuris taip pat buvo pasitraukęs iš tėvynės. Šis ansamblis turėjo savo centrą Dettingen bei Urach, kur Aldona pradėjo dainuoti solo partijas. Ansamblis koncertuodavo savo tautiečiams stovyklose ir sąjungininkų kariuomenei. Ten Aldona ištekojo už Juozo Stempužio ir 1949 m. atvyko į Ameriką. Apsigyveno Cleveland, OH, kur buvo persikėlęs ir „Čiurlionio” ansamblis.

Aldona ir Juozas dirbo fabrikuose, augino sūnus ir koncertavo su ansambliu. Aldona pradėjo studijuoti dainavimą pas Metropolitan operos solistę Lila Robeson, o vėliau pas Carmela Cafarelli. 1955 m. ji dalyvavo Cleveland dienraščių organizuotuose dainininkų konkursuose. Vos porą mėnesių pasimokiusi D. Verdi operos „Don Carlo” ariją „O don fatale”, ji laimėjo tą konkursą „Best women singer in Ohio” titulu.

1955 m. *Chicago Tribune* dainininkų konkurse laimėjo aukso medalį mecosopranų grupėje ir metais po to — sidabro kontraaltų grupėje. 1958 m. Metropolitan operos Great Lakes Region

Solistė Aldona Stempužienė. Herbert Ascherman, Jr, nuotr.

konkurse pateko į finalą. Vis augančio pasisekimo Amerikoje dėka, Aldona Stempužienė jurė apsispręsti: auginti šeimą, ar, viską palikus, siekti viliojančios operos dainininkės karjeros. Ji pasirinko pirmąjį atvejį. Tačiau, kiek leido galimybės, studijavo, dainavo rečitalius, koncertavo su simfoniniais orkestrais Šiaurės ir Pietų Amerikoje, dainavo mecosoprano partijas Čikagos Lietuvių operoje.

1960-taisiais prasidėjo bendras darbas su kompozitorium Darius Lapinsku. Šio darbo rezultatai — moderniai pristatyta liaudies muzika; plokštelės „Dainos“ su ciklu „Mergelės dalia“ ir „Les sept Solitudes — Ainių dainos“ O. V. Milašiaus poemai sukurta arija. Stempužienė atrado dainavimo stilių ir modernioje muzikoje, dalyvavo Dariaus Lapinsko operose „Lokys“ ir „Maras“.

Jos operų arijų rečitalis atkreipė mano dėmesį ir entuziazmą šiam nepaprastam balsui. Švelnus, erotiškasis, plati apimties mecosopranoas be jokių pastangų skamba „Habanoje“, sudomina „Kortų scena“, kilniaširdė Cieca „La Giocondoje“, jaudinanti Eboli ir Dalila, lengvabūdė, pilna humoro Rosina ir pagaliau iki ašarų jaudinantis „Orfeo“. Iškilus balsas ir kompetentinga interpretacija.

Geerd Heinsen

Orpheus Oper International,
Berlin

ARIAS Aldona Stempužis, mecosoprano; Stuttgart simfoninis orkestras; dirigentas Darius Lapinskas. Legacy Collections

www.aldonadiva.com

Kas yra „Pasakų sakalas“?

1985 metais Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas išleido lietuvių kompozitorių — poetų ilgo grojimo plokštelę „Aldona Stempužienė“. Įrašyta Cleveland „Suma recording“ studijoje, viršelis — design Petro Mikalajūno, tipografija Henrietos Vepštienės, tekstai Emilijos Sakadolskienės. Mecosoprano Aldona Stempužienė; pianistė Barbara Klonowski.

Kompozitoriai: Č. Sasnauskas, Juozas Tallat-Kelpša, Juozas Gruodis, Vladas Jakubėnas, K. V.

Berlyne leidžiamas prestižinis žurnalas *Orpheus*, kuriame išspausdintas straipsnis apie A. Stempužienės muzikinius įrašus.

Dail. Nijolė Palubinskienė spausdina savo grafikos darbus.

Banaitis, Jonas Švedas. Poetai: Maironis, Liudas Gira, P. Budvytis, Kazys Binkis, P. Karuža, Bronė Buivydaitė, Kostas Ostrauskas, Kazys Bradūnas, Henrikas Nagys. Mecenatai: Lietuvių fondas, Valdas Adamkus, Raimundas Mieželis.

Kodėl „Pasakų sakalas“?

Su Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo žinia, ši plokštelė pervadama į kompaktinę plokštelę, kurią pavadinom „Pasakų sakalas“. Nykstant ilgo grojimo plokštelių kokybei, dedamos pastangos atnaujinti lietuvių kompozitorių kūrybos įrašus. Tai ypač susieta su išeivijos kompozitoriais, kurie jau pamažu užmiršami. Išeivijos garsios kultūrinės institucijos padeda juos užmiršti, nes nesidomi nykstančiais išeivijos muzikinės kūrybos turtais. Senstančiose plokštelėse nyksta mūsų solistų balsai, „Čiurlionio“ ansamblio ir kitų svarbių muzikinių vienetų įrašai.

Aldonos Stempužienės laimei, jos sūnaus Lino Stempužio rūpesčiu su Lietuvių fondo parama, atnaujinami motinos įdainavimai. Jau vykusiai platinama visuose kontinentuose operų arijų kompaktinės plokštelės. Vokietijos garsiausias muzikos žurnalas *Berlyne Orpheus Oper International* rugsėjo–spalio leidinyje išspausdino labai palankų straipsnį.

Greitu laiku pasirodys kompaktinė plokštelė „Pasakų sakalas“. Viršelis dailininkės Nijolės Palubinskienės, dizainas — Melissa Passehl.

Aldonos Stempužienės žodžiai: „Girdėjau kompozitoriaus Jono Švedo ir poeto Henriko Nagio pokalbį, jam viešint Cleveland. Jie tarėsi apie Nagio eilėraščių panaudojimą vokaliniam ciklui, naudojant poeto eiles apie sakalus. Jonas Švedas parašė tik dvi Henriko Nagio dainas 'Prisijaukinsiu sakalą' ir 'Pasakų sakalas'. Jo planus tęsti šį darbą pakirto sunki liga. Net sirgdamas, bandė rašyti, bet jau buvo per vėlu. Kompozitorius Jonas Švedas mirė 1981 m. Liko parašyti eilėraščių 'Rauda' žodžiai:

...teneateina naktis

...apkabinkim saulėtekį

Tegul būna ir būna, ir būna diena". ♦

Š.m. pavasarį Lietuvos Respublikos prez. Valdas Adamkus apsilankymo Čikagoje metu LR konsulate apdovanojo Aldoną Stempužienę Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi.

I. Tijūnėlienės nuotr.

Solistė Aldona Stempužienė ir Nerija Linkevičiūtė — „Carmen“ opera, 1974 m.

Jono Kuprio nuotr.

MARIUS STROLIA: kai aš tapau, man niekad nebūna liūdna

RIČARDAS ŠILEIKA

Marius Strolia gimė 1974 metais Panevėžyje. Baigęs Panevėžio 14-ąją vidurinę ir vaikų dailės mokyklą, studijavo Šiaulių universitete, Dailės fakultete. Čia įgijo dailės ir darbų mokytojo specialybę, tęsė studijas tame pačiame universitete kaip tapybos magistrantas. Šiuo metu dirba mokytoju Vilniaus vaikų invalidų ugdymo centre „Viltis“.

Ričardas: Kaip jaučiasi arčiau žemės buvęs žmogus ir persikėlęs į didmiestį, kuris Lietuvos masteliu vadinamas Vilniumi? Ar Tau nebuvo nejauku, ar Tau kaip tik buvo jauku? Ar mintijanti, kuriantį žmogų, tai yra Tave, ta erdvė neapsunkina?

Marius: Viskas labai gerai. Labai didelio skirtumo nejaučiu. Daug kas priklauso nuo sąlygų. Turėdamas studiją, darai darbus ir rengi parodas. O Vilnių minusas, kad kol kas neturiu studijos. Grynai buitiskas dalykas. O kur kurti tai man vienodai – ar Šiauliuose, ar Vilniuje, ar Paberžėje.

Ričardas: Esi baigęs tapybą ir visada tik tapybei. Ar bandei ir kitus žanrus?

Marius: Aš piešiau ir angliuku, ir instaliacijas dariau. Darydamas „Visas Žalgirio spalvas“ naudočiau ir fotografiją: eksponavau įremtus televizijos serialų „stop“ kadrus. Šiaulių parodų rūmuose parodoje „Kita fotografija“ dariau koliažą ir ansamblią. Man artimiausia širdies yra koliažas. Kai klijuojama, po to tapoma.

Ričardas: Ar nebūtų per tiesmuka klausti apie tam tikras temas ir tam tikras įtakas. Kokios jos Tau?

Marius: Įtakų, be abejo, yra. Studijų metais didžiausią įtaką mano kūrybai darė G. Klimto ornamentika ir P. Pikaso kubizmas. Jeigu domiesi daile ir pradedi piešt, tave vis tiek kažkas įtakoja. Net vaikystėje regėtas filmukas ar vartytas žurnaliukas. Negali taip iš niekur daryti.

Ričardas: Minėjai, kad Tau imponuoja dekoratyvumas. Kas yra dekoratyvumas, ką jis reiškia? Ar per dekoratyvumą išreiškiama emocija?

Marius: Man dekoratyvumas – tai forma. Ir išraiška. Man būtina dekoratyviai griežtai apibrėžti formą. Tai ir nuotaika, tai ir abstrakcija. Ir viskas.

Ričardas: Nuo ko prasideda meno darbas: nuo nuotaikos ar tiesiog nuo idėjos? Kada prasideda Tavo menas?

Marius: Pirmiausia pamatau. Man didžiausią įtaką daro aplinka. Štai kambaryje pamačiau gėlę ant palangės, patiko forma, ir padariau. O paskui iš tų gėlių pradėjau improvizacijas. Man dekoratyvumas susijęs su realiu daiktu, su realistine daile. Mano visos parodos, kurios buvo realistinės, tai

yra kuriose buvo galima atpažinti objektą ar vaizdą, jos buvo dekoratyvios. Griežta forma, aiškus vaizdas man susiję su dekoratyvumu.

O mano parodoje „Apie gėles“ labai daug abstrakcijos. Aš manau, kad abstrakcijoje yra nuotaika. Pavyzdžiui tas gėlės vazonas ant palangės ir dvi plėvesuojančios užuolaidos – tai jau visaapimanti, užvaldanti autoriaus nuotaika, kurią nekontroliuojamai perima žiūrovas. Kad meno kūrinys veiktų, jame turi būti nuotaika. O dekoratyvumas yra išraiškinga forma, dėl to aš jį ir naudoju.

Ričardas: Akcentavai, kad esi miesto vaikas. Jeigu teisingai supratau, Tau gamta nebuvo itin svarbi ar ypatinga, tu tik dabar į ją labiau pažiūrėjai. Koks Tavo santykis su žeme, su augalu, su gamta, su paukščiu?

Marius: Vaikystė praleista kaimuos. Tai man dabar labai trūksta kaimo. Ir erdvės reikia, nes mieste tenka prabūti visus metus. Kada vienerius metus dirbau Paberžėje, gyvenau kaimo troboje, aplink supo gamta. Tai buvo svarbu, bet postūmį kurti darbus „Apie gėles“ davė miesto gėlės, kambarinės.

Ričardas: Kokios gėlės auga Tavo kambary ar darbovietėje?

Marius: Aš pavadinimų visai nežinau. Man svarbi forma. Daugiausia mano darbuose, jeigu pastebėjai, yra ilgalapiai augalai.

Ričardas: Eidami Lietuvos dailininkų sąjungos parodų salėje eksponuoton Tavo parodon „Apie gėles“, žmonės, manau, nesąmoningai viliasi pamatysią rausvų, gelsvų, melsvų ar egzotiškų žiedų gėlių, atvežtų iš, sakysiu, Pietų Afrikos ar Mozambiko. Tačiau jie, manau, lieka savotiškai šokiruoti. Kadangi Tavo gėlės iš esmės yra sukurtos dviem kukliom spalvomis – juoda ir žalia su tos ir tos begale pustonių. Kodėl taip elgiesi, kas paskatino?

Marius: Dar besimokant Šiaulių universitete dėtytojas Petras Rakštikas pastebėjo, kad esu monochromistas. Iš tikrųjų man geriau su viena spalva ar su dviem. Be to, juoda – mano mėgiamausia spalva.

Ričardas: Tai yra paradoksas – grafika tapyboje. Sakyk, kas Tau yra balta, kas Tau yra juoda. Kodėl jos rūpi?

Marius: Gal tai yra susiję ir su charakteriu. Aplinkiniai akcentuoja, kad, matyt, esi labai liūdnas, jeigu juodai tapai. Bet kai aš tapau, man niekad nebūna liūdna. Šios spalvos susijusios su mano tikslais. O aš ir siekiu grafiškumo.

Ričardas: Ar Tavęs nedomina klasikinė grafika, jos technika ir privalumai?

Marius: Grafikoje daug amato. Man norisi, kad iškart būtų potėpis, kurį čia pat ir matyčiau. Technologiniai dalykai manęs nežavi.

Ričardas: Savo kūryboje vis išbandai kitokias išraiškos formas ar technikas. Kaip pasirenki temas?

Marius: Man labai svarbu pasirinkti temą, o paskui ją varijuoti, naudojant labai įvairias išraiškos priemones. Daug kas sako, kad aš blaškau. Labai mėgstu eksperimentuoti, ieškoti naujų meninės išraiškos galimybių. Man svarbu ir bandymai ant plokštumos, ir instaliaciją erdvėje padaryti. Mėgstu tą pačią temą išsemti iki galo. Dažnai temas būsimiems paveikslams padiktuoja pats gyvenimas, mane supanti aplinka. Vis tik esu miesto žmogus, todėl mano darbuose dažnai atsiranda namo, tilto, kelio, bokšto motyvai. Pavyzdžiui, aš labai mėgstu krepšinį, tai krepšininkus ir tapau. Iš to išėjo paroda „Visos Žalgirio spalvos“. Pas mamą pamatytas alijošius buvo ciklo „Apie gėles“ impulsas ir pradžia. O dėl priemonių, norisi viską išbandyti iki galo.

Post Scriptum

Ričardas: Kiekvienas menininkas yra irgi žmogus. Pats dirbi neįprastą darbą. Mokytojai Vilniaus vaikų invalidų ugdymo centre „Viltis“. Todėl klausiu apie Tavo gyvenimišką nuostatą. Kaip tu priimi tuos likimo ar Dievo nuskriaustuosius? Iš kur randi atvirumo ir džiugesio? Kokia Tavo būseną?

Marius: Aš dirbu su cerebrinio paralyžiaus vaikais, jie nuo pat gimimo tokie ir jų būseną pastovi. Ir tėvai labai tiki, kad po reabilitacijų, po sanatorių kažkas pasikeis, tačiau ką nori, tą daryk, visą gyvenimą išliks taip. Niekas nepakeis – nei vaistai, nei kineziterapija, nei sportai. Aš kalbu apie žymią ir labai žymią negalią turinčiuosius. Nes tai yra pastovi jų būseną. Aš dirbu jau ketverius metus, tai matau, kad jų reikalai iš esmės neina nei blogyn, nei geryn. Fizinės būklės nepakeisi, protinę galima. Man pradėjus dirbti, buvo sakančių, gal mėnesį ištversi, paskui pabėgsi. O iš tikrųjų bendravimas su jais man kaip tik labai daug duoda. Matai, kad žmogus beveik nieko negali, bet jis dar moka kažin kaip džiaugtis (nesakau, kad visut visi). Tai moko optimizmo: tu viską turi, supranti, valdai rankas, kojas, o jie net to negali. Darbas man patinka.

Ričardo Šileikos reprodukcijose:
Mariaus Stroliaus darbai iš parodos „Apie gėles“

